

SLOVENSKÁ REPUBLIKA

UZNESENIE

Ústavného súdu Slovenskej republiky

III. ÚS 109/03-9

Ústavný súd Slovenskej republiky na neverejnom zasadnutí senátu 30. apríla 2003 predbežne prerokoval sťažnosť A. S., bytom B., zastúpenej advokátom JUDr. D. S., Advokátska kancelária, B., ktorou namietala porušenie jej základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov zaručeného čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky, čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd a čl. 38 ods. 2 ústavného zákona č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd postupom Okresného súdu Bratislava IV vo veci vedenej pod sp. zn. 11 C 109/98, a takto

r o z h o d o l :

Sťažnosť A. S. o d m i e t a ako zjavne neopodstatnenú.

O d ô v o d n e n i e :

Ústavnému súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) bola 14. apríla 2003 doručená sťažnosť A. S., bytom B. (ďalej len „sťažovateľka“), zastúpenej advokátom JUDr. D. S., Advokátska kancelária, B., ktorou namietala porušenie jej základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov zaručeného čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a čl. 38 ods. 2 ústavného zákona č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd

(ďalej len „listina“) postupom Okresného súdu Bratislava IV (ďalej len „okresný súd“) vo veci vedenej pod sp. zn. 11 C 109/98.

Sťažovateľka vo svojej sťažnosti odôvodnila, v čom vidí nečinnosť okresného súdu v označenej veci, a chronologicky opísala celý priebeh konania vo veci. Sťažovateľka žiadala, aby ústavný súd rozhodnutím vyslovil, že došlo k porušeniu jej vyššie označeného základného práva, a súčasne sa domáhala aj priznania vyplatenia finančného zadosťučinenia vo výške 500 000 Sk.

Podľa čl. 127 ods. 1 ústavy ústavný súd rozhoduje o sťažnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb, ak namietajú porušenie svojich základných práv alebo slobôd, alebo ľudských práv a základných slobôd vyplývajúcich z medzinárodnej zmluvy, ktorú Slovenská republika ratifikovala a bola vyhlásená spôsobom ustanoveným zákonom, ak o ochrane týchto práv a slobôd nerozhoduje iný súd.

Ústavný súd podľa ustanovenia § 25 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) sťažnosť sťažovateľky prerokoval na neverejnom zasadnutí a preskúmal ju zo všetkých hľadísk uvedených v § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde.

Pri predbežnom prerokovaní každého návrhu ústavný súd skúma, či dôvody uvedené v ustanovení § 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde nebránia jeho prijatiu na ďalšie konanie. Podľa tohto ustanovenia návrhy vo veciach, na prerokovanie ktorých nemá ústavný súd právomoc, návrhy, ktoré nemajú náležitosti predpísané zákonom, neprípustné návrhy alebo návrhy podané niekým zjavne neoprávneným, ako aj návrhy podané oneskorene môže ústavný súd na predbežnom prerokovaní odmietnuť uznesením bez ústneho pojednávania. Ústavný súd môže odmietnuť aj návrh, ktorý je zjavne neopodstatnený.

Podľa stabilizovanej judikatúry ústavného súdu (napr. I. ÚS 34/99, II. ÚS 32/00, III. ÚS 20/00, II. ÚS 12/01, IV. ÚS 37/02) sa ochrana základnému právu

vrátane základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy poskytuje v konaní pred ústavným súdom len vtedy, ak v čase uplatnenia tejto ochrany porušenie základného práva označenými orgánmi verejnej moci (v tomto prípade všeobecnými súdmi) ešte trvalo. Ak v čase, keď došla sťažnosť ústavnému súdu, už nedochádza k porušovaniu označeného základného práva, ústavný sťažnosť zásadne odmietne ako zjavne neopodstatnenú (§ 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde). Vychádza pri tom z toho, že účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia orgánu verejnej moci, ktorý (účel) sa dosiahne právoplatným rozhodnutím.

Sťažovateľka v sťažnosti zo 14. apríla 2003 namietala porušenie jej základného práva podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, čl. 6 ods. 1 dohovoru a čl. 38 ods. 2 listiny. Z obsahu sťažnosti ústavný súd zistil, že v čase doručenia sťažnosti už tvrdené porušovanie práv sťažovateľky netrvalo. Konanie, v ktorom malo dochádzať k zbytočným prietahom, bolo už skončené rozsudkom, ktorý nadobudol podľa tvrdenia sťažovateľky právoplatnosť 17. februára 2003.

Tento skutkový stav bol základom pre záver ústavného súdu, že sťažnosť je zjavne neopodstatnená. Z toho dôvodu ústavný súd sťažnosť odmietol už po jej predbežnom prerokovaní (§ 25 ods. 2 zákona o ústavnom súde).

Vzhľadom na to, že sťažnosť sťažovateľky bola odmietnutá, ústavný súd už o jej žiadosti o priznanie primeraného finančného zadost'učinenia nerozhodol, lebo jeho poskytnutie je v zmysle čl. 127 ods. 3 ústavy viazané na vyhovenie sťažnosti.

Podľa § 32 ods. 1 zákona o ústavnom súde sa k tomuto rozhodnutiu pripája odlišné stanovisko sudcu Juraja Babjaka.

P o u č e n i e : Proti tomuto rozhodnutiu nemožno podať opravný prostriedok.

V Košiciach 30. apríla 2003

Odlišné stanovisko sudcu Juraja Babjaka

1. Podľa § 32 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 38/1993 Z. z. o organizácii Ústavného súdu Slovenskej republiky, o konaní pred ním a o postavení jeho sudcov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o ústavnom súde“) pripájam k uzneseniu Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „ústavný súd“) sp. zn. III. ÚS 109/03 z 30. apríla 2003 - ktorým bola odmietnutá ako zjavne neopodstatnená sťažnosť A. S. (ďalej len „sťažovateľka“) pre namietané porušenie základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov zaručeného čl. 48 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky (ďalej len „ústava“), čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „dohovor“) a čl. 38 ods. 2 ústavného zákona č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd (ďalej len „listina“) postupom Okresného súdu Bratislava IV (ďalej len „okresný súd“) vo veci vedenej pod sp. zn. 11 C 109/98 - toto odlišné stanovisko, pretože nesúhlasím ani s výrokom tohto uznesenia a ani s jeho odôvodnením.

2. Väčšina senátu odmietla sťažnosť preto, lebo sťažovateľka ju podala na ústavný súd 14. apríla 2003, teda po právoplatnom skončení jej veci na okresnom súde (17. februára 2003). Poukázala pritom na stabilizovanú judikatúru ústavného súdu vrátane uznesenia sp. zn. II. ÚS 32/00 z 31. mája 2000.

V tomto uznesení bolo okrem iného vyslovené: „Medzi skutočnosťami, ktoré ústavný súd skúma podľa svojej štandardnej judikatúry pri namietaní porušenia ústavou zaručeného práva na verejné prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, je skutočnosť, či vec bola právoplatne skončená skôr, ako

sa navrhovateľ domáhal ochrany svojho základného práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov, pretože ústavný súd poskytuje ochranu základnému právu len vtedy, ak bola na ústavnom súde uplatnená v čase, keď k porušeniu namietaného práva došlo alebo porušenie v tom čase ešte trvalo (I. ÚS 34/99), nakoľko účelom práva na prerokovanie veci bez zbytočných prietáhov je odstránenie stavu právnej neistoty, v ktorej sa nachádza osoba domáhajúca sa rozhodnutia štátneho orgánu, ktorý sa dosiahne právoplatným rozhodnutím (II. ÚS 26/95, I. ÚS 47/96, I. ÚS 55/97, I. ÚS 57/97, I. ÚS 10/98)“.

Inými slovami, ústavný súd vlastne povedal: do právoplatného skončenia veci môže trvať porušenie označeného základného práva (ďalej aj „právo“) a možno dosiahnuť aj jeho účel, avšak po právoplatnom skončení veci nemôže trvať porušenie práva a nemožno dosiahnuť už ani jeho účel, čo znamená, že obracať sa v tomto čase na ústavný súd o ústavnú ochranu je zjavne neopodstatnené.

3. Súhlasím, že po právoplatnom skončení veci už nemôže trvať porušenie práva. Pretože však čiastočne nesúhlasím s vyššie definovaným účelom práva, nemôžem súhlasiť ani s tézou, že pred právoplatným skončením veci môže zároveň trvať porušenie práva a možno dosiahnuť aj účel tohto práva.

S poukazom na znenie čl. 48 ods. 2 ústavy, resp. čl. 38 ods. 2 listiny („Každý má právo, aby sa jeho vec ... prerokovala bez zbytočných prietáhov ...“) a čl. 6 ods. 1 dohovoru („Každý má právo ... aby jeho záležitosť bola ... v primeranej lehote prejednaná ...“) možno ako účel tohto práva definovať odstránenie stavu právnej neistoty sťažovateľa právoplatným skončením jeho veci bez zbytočných prietáhov alebo v primeranej lehote. Keby bolo účelom práva iba odstránenie stavu právnej neistoty právoplatným skončením veci, tak potom by bol tento účel dosiahnuteľný bez ohľadu na dĺžku konania, čo však nie je akceptovateľné.

Vzhľadom na povahu tohto práva nie je v prípade porušenia jeho účel dosiahnuteľný, ale už iba reparačiteľný (sčasti). Pri porušení nemožno obnoviť „status

quo ante“ (stav pred porušením), keďže premárnený čas sa už nedá navrátiť, a teda nápravu porušeného práva nemožno realizovať vo forme reštitúcie, ale iba kompenzácie (najmä vyslovenie porušenia práva sťažovateľa a priznanie mu primeraného finančného zadosťučinenia, prípadne prikázanie porušovateľovi, aby v budúcnosti právo sťažovateľa rešpektoval).

Tomuto nasvedčuje aj pomerne bohatá rozhodovacia činnosť ústavného súdu pri sťažnostiach namietajúcich porušenie práva pred právoplatným skončením veci. Ústavný súd pomerne často vyslovuje porušenie práva, priznáva primerané finančné zadosťučinenie, prípadne prikazuje porušovateľovi práva, aby ďalej konal bez zbytočných prietáhov, resp. urýchlene. Spoločným menovateľom týchto rozhodnutí je však skutočnosť, že účel práva (v mojom ponímaní) dosiahnutý nebol, rozhodnutím ústavného súdu ani dosiahnuteľný nie je, pričom takéto rozhodnutie predstavuje len nápravu (relatívnu) nedosiahnutého účelu tohto práva (v závislosti od konkrétnych okolností prípadu).

Namietané porušenie práva je (v prípade opodstatnenosti) zákonite spojené s nesplnením jeho účelu a potrebou nápravy. Keďže podľa môjho názoru účel práva len sčasti predstavuje odstránenie stavu právnej neistoty sťažovateľa právoplatným skončením jeho veci, nemôže byť takéto skončenie veci rozhodujúcou právnou skutočnosťou v tom zmysle, že by bolo možné len do tohto momentu účinne žiadať ústavný súd o ústavnú ochranu. Keď účel práva nemusí byť splnený napriek právoplatnému skončeniu veci, a teda právo môže byť porušené aj v takomto prípade (lebo vec sťažovateľa nebola skončená bez zbytočných prietáhov alebo v primeranej lehote napriek tomu, že si sťažovateľ právo pred príslušným orgánom náležite chránil), potom by mal mať sťažovateľ k dispozícii účinnú možnosť chrániť si právo pred ústavným súdom aj po právoplatnom skončení veci. Takúto možnosť predstavuje sťažnosť podľa čl. 127 ods. 1 ústavy, resp. § 49 zákona o ústavnom súde podaná v zmysle § 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde v lehote dvoch mesiacov od právoplatného skončenia veci (čo zodpovedá aj princípu právnej istoty). „Napokon, keď možno nečinnosť ako ústavnú vadu časti konania namietat' na ústavnom súde už

v priebehu konania, niet dôvodu, aby nebolo možné namietat' na ústavnom súde aj nečinnosť ako ústavnú vadu celého konania (logicky len po jeho skončení) v lehote dvoch mesiacov od jeho právoplatného skončenia“ (pozri moje odlišné stanovisko pripojené k uzneseniu ústavného súdu sp. zn. III. ÚS 64/03 z 26. februára 2003).

4. Už z vyššie uvedených dôvodov sa nemôžem stotožniť s právnym názorom väčšiny senátu v tejto veci, ktorý vlastne predstavuje smer rozhodovania ústavného súdu v obdobných prípadoch. Takáto rozhodovacia činnosť však spôsobuje viaceré ústavné problémy, ktoré vystupujú do popredia aj v súvislosti s konkrétnymi okolnosťami tohto prípadu.

A) Podľa sťažnosti sťažovateľky doručenej na ústavný súd 14. apríla 2003 (na poštu podaná 10. apríla 2003) táto doručila 31. marca 1998 na okresný súd návrh na rozvod manželstva a úpravu práv a povinností k maloletému synovi Andrejovi, nar. 3. januára 1993. Okresný súd podľa nej začal vo veci konať po viac ako dvoch rokoch a dvoch mesiacoch. Dňa 13. mája 2001 a 29. apríla 2002 podala sťažnosti predsedníčke okresného súdu na prieťahy v konaní v zmysle § 17 zákona Slovenskej národnej rady č. 80/1992 Zb. o sídlach a obvodoch súdov Slovenskej republiky, štátnej správe súdov, vybavovaní sťažností a o voľbách prísediacich (zákon o štátnej správe súdov) v znení neskorších predpisov. Na prvú sťažnosť jej odpovedala predsedníčka okresného súdu listom z 25. mája 2001. Okrem iného uviedla, že sťažnosť je odôvodnená, posledný úkon zákonného sudcu (od decembra 2000 je práceneschopný) bol urobený 28. apríla 2000, za zistený prieťah sa sťažovateľke ospravedlňuje, vo veci bude zjednaná náprava v mesiaci júni 2001 po nástupe zákonného sudcu do práce, pričom z dôvodu, aby nedochádzalo vo veci k ďalším prieťahom, predsedníčka okresného súdu bude vec sledovať až do jej právoplatného skončenia. Na druhú sťažnosť odpovedala sťažovateľke listom z 11. júna 2002 podpredsedníčka okresného súdu. K podstate sťažnosti uviedla: „Štetním som zistila prieťahy v konaní z objektívnych i zo subjektívnych príčin, preto Vašu sťažnosť kvalifikujem za dôvodnú. Zároveň Vám oznamujem, že vo veci bola zjednaná náprava. Za účelom ďalšieho bezprieťahového konania budem ďalší stav veci sledovať.“ Zároveň sa za

zistený prieťah v konaní sťažovateľke ospravedlnila. Okresný súd vo veci pojednával 29. novembra 2002, keď aj vyniesol rozsudok o rozvode manželstva sťažovateľky s A. S., zverení jej maloletého syna na čas po rozvode do výchovy a opatery a otcovi dieťaťa uložil povinnosť mesačne prispievať na jeho výživu sumou 2 000 Sk. Rozsudok nadobudol právoplatnosť 17. februára 2003.

Sťažovateľka si teda v súlade s princípom subsidiarity, ktorý platí vo vzťahu ústavného súdu k všeobecným súdom, chránila svoje právo (na konanie bez zbytočných prieťahov, resp. v primeranej lehote) pred okresným súdom prostredníctvom sťažností na prieťahy v konaní v rokoch 2001 a 2002. Opakovane sa teda snažila riešiť problém tam, kde vznikol a kde aj jej vec musela byť právoplatne vyriešená. Takémuto postupu sťažovateľky nemožno nič zásadné vytknúť (keď navyše k výraznému posilneniu právomoci ústavného súdu došlo až v roku 2002). Napokon v súčasnosti ani neexistujú dostatočne exaktné a preskúmateľné ústavné kritériá, podľa ktorých by bolo možné náležite posúdiť najmä, kedy má občan rozpoznať, že zároveň dochádza k porušovaniu jeho práva, pričom už nemá význam chrániť si toto právo na všeobecnom súde (napr. opakovane žiadať o nápravu) a je potrebné obrátiť sa na ústavný súd.

B) Vec sťažovateľky je problematická aj z hľadiska ústavného princípu uvedeného v čl. 12 ods. 4 ústavy, podľa ktorého nikomu nesmie byť spôsobená ujma na právach pre to, že uplatňuje svoje základné práva a slobody. Môže sa totiž javiť, že sťažovateľke, ktorá si uplatňovala svoje základné právo primeraným spôsobom a na príslušnom orgáne (všeobecnom súde), bola spôsobená ujma na práve v tom, že už za účelom jeho ústavnej ochrany nemá prístup na ústavný súd. Inými slovami, keby si sťažovateľka nebola chránila právo zvoleným ústavne akceptovateľným spôsobom, ale obrátila sa na ústavný súd skôr, bola by mala mať prístup.

C) V hre je aj ústavný princíp rovnosti v právach podľa čl. 12 ods. 1 prvej vety ústavy („Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach“), v tomto prípade rovnosť v prístupe na ústavný súd.

Ústava a zákon o ústavnom súde poznajú tieto formy, ktorými môže dôjsť k porušeniu základných práv a slobôd:

- právoplatné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah (čl. 127 ods. 2 prvá veta ústavy; § 49; § 50 ods. 1 písm. b) a ods. 2; § 52 ods. 2 a 3; § 53 ods. 3; § 54; § 56 ods. 1, 2, 6 a 7 zákona o ústavnom súde),

- nečinnosť (čl. 127 ods. 2 druhá veta ústavy; § 56 ods. 3 písm. a) zákona o ústavnom súde).

Ustanovenie § 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde spája lehotu dvoch mesiacov na podanie sťažnosti ústavnému súdu s právoplatnosťou rozhodnutia, oznámením opatrenia alebo s upovedomením o inom zásahu do základných práv a slobôd sťažovateľa. Nečinnosť je však špecifickou formou porušenia základných práv a slobôd. Pri namietanom porušení základného práva na konanie bez zbytočných prietahov, resp. v primeranej lehote ide o nečinnosť (zbytočné prietahy) v rámci konania štátneho orgánu vrátane súdu. Významným je preto vlastne konanie poznačené nečinnosťou. Konanie poznačené nečinnosťou je ústavný problém, ktorý môže byť aktuálny už v priebehu konania. Nečinnosť ako ústavná vada môže mať význam k časti konania a tiež ku konaniu ako celku (do jeho právoplatného skončenia). V druhom prípade má potom skončenie konania právoplatným rozhodnutím z hľadiska lehoty dvoch mesiacov podľa § 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde taký istý význam ako právoplatnosť rozhodnutia, oznámenie opatrenia alebo upovedomenie o inom zásahu, to znamená, že môže byť právnou skutočnosťou, od ktorej táto lehota začína plynúť (pozri aj moje vyššie citované odlišné stanovisko).

Právoplatné rozhodnutie, opatrenie alebo iný zásah sú možné formy, resp. príčiny porušenia základných práv a slobôd. Viac-menej predstavujú buď jednorazový akt alebo sú výsledkom určitého procesného konania, ktoré im predchádzalo. Je

logické, že vzhľadom na ich povahu neprichádza do úvahy namietat' porušenie ústavnosti pred tým, ako k nim došlo, ale len po tom. Na druhej strane namietanie nečinnosti v neskončenom konaní (pred jeho právoplatným skončením) je tiež logické a neznamená žiadne dobrodenie pre s'ťažovateľa (ktoré by bolo potrebné eventuálne vyvažovať nepripustením možnosti ochraňovať si právo po právoplatnom skončení veci), pretože aj takáto nečinnosť už môže znamenať porušenie základného práva.

Paušálne vylúčenie možnosti uplatňovať na ústavnom súde ochranu základného práva na konanie bez zbytočných priet'ahov, resp. v primeranej lehote po právoplatnom skončení veci (v lehote dvoch mesiacov podľa § 53 ods. 3 zákona o ústavnom súde) nie je však podľa môjho názoru objektívne a rozumne zdôvodnené. Znamená preto neopodstatnenú nerovnosť v prístupe k ústavnému súdu medzi osobami, ktoré namietajú porušenie svojho práva právoplatným rozhodnutím, opatrením alebo iným zásahom, a osobami, ktoré namietajú porušenie práva z dôvodu nečinnosti. Ani už uvedené konkrétne okolnosti prípadu vo veci s'ťažovateľky takúto nerovnosť neopodstatňovali.

D) Rozhodnutie väčšiny senátu je napokon problematické aj z hľadiska povinnosti štátu zaručiť, resp. priznať základné právo s'ťažovateľky, ktorého porušenie namieta, v zmysle čl. 12 ods. 2 ústavy („Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým ...“) a čl. 1 dohovoru („Vysoké zmluvné strany priznávajú každému, kto podlieha ich jurisdikcii, práva a slobody uvedené v Hlave I tohto dohovoru“).

Výrazom označených povinností je aj povinnosť prejednať s'ťažnosť namietajúcu porušenie základného práva alebo slobody, ktorá môže mať šancu na úspech (tzv. „arguable complaint“), a v prípade zistenia porušenia poskytnúť účinnú nápravu.

S'ťažnosť s'ťažovateľky - namietajúca porušenie základného práva na konanie bez zbytočných priet'ahov, resp. v primeranej lehote podľa čl. 48 ods. 2 ústavy, čl. 38

ods. 2 listiny a čl. 6 ods. 1 dohovoru postupom okresného súdu v jej rozvodovej veci a žiadajúca od ústavného súdu vyslovenie namietaného porušenia práva a priznanie primeraného finančného zadosťučinenia - spĺňala vzhľadom na jej argumentáciu a pripojené listiny vyššie uvedenú požiadavku, čomu potom mala zodpovedať povinnosť konať o nej vo veci samej.

5. Na základe doposiaľ uvedenej argumentácie som preto názoru, že sťažnosť sťažovateľky spĺňala všeobecné a osobitné náležitosti vyžadované zákonom o ústavnom súde a pretože ústavnému súdu bola podaná v lehote dvoch mesiacov od právoplatného skončenia rozvodovej veci sťažovateľky na okresnom súde, mala byť pri jej predbežnom prerokovaní prijatá na ďalšie konanie.

V Košiciach 30. apríla 2003